

جمهوری اسلامی ایران
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
معاونت رفاه اجتماعی

تحصیل کودکان در خانوارهای کم‌بضاعت

در شرایط دیجیتالی شدن آموزش
ناشی از شیوع ویروس کرونا

۱۰۰

تهیه شده در
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
معاونت رفاه اجتماعی

تابستان ۱۴۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحصیل کودکان در خانوارهای کم بضاعت

در شرایط دیجیتالی شدن آموزش ناشی از شیوع ویروس کرونا

تهیه شده در:

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

معاونت رفاه اجتماعی

دفتر امور حمایتی و توانمندسازی

تابستان ۱۴۰۰

اللَّهُ اللَّهُ فِي الطَّبَقَةِ السُّفْلَى مِنَ الَّذِينَ لَا حِيلَةَ لَهُمْ،

خدا را خدا را در طبقه پایین اجتماع، از آنان که راه چاره ندارند،

مِنَ الْمَسَاكِينِ وَالْمُحْتَاجِينَ وَأَهْلِ الْبُؤْسَى وَالزَّمْنَى،

و از کارافتادگان و نیازمندان و دچارشدگان به زیان و سختی و صاحبان امراضی که از پا درآمده‌اند،

فَإِنَّ فِي هَذِهِ الطَّبَقَةِ قَانِعًا وَمُعْتَرًا.

در میان اینان کسانی هستند که روی سؤال و اظهار حاجت دارند و کسانی که عفت نفسشان مانع از سؤال است.

وَاحْفَظْ لِلَّهِ مَا اسْتَحْفَظَكَ مِنْ حَقِّهِ فِيهِمْ.

بنابراین آنچه را که خداوند در مورد آنان از حفظ حقوق از تو خواسته به حفظ آن پرداز.

امام علی (ع) (فرازهایی از نامه ۵۳ نهج البلاغه)

تحصیل کودکان در خانوارهای کم‌بضاعت

در شرایط دیجیتالی شدن آموزش ناشی از شیوع ویروس کرونا

معاونت رفاه اجتماعی

دفتر امور حمایتی و توانمندسازی

تهیه کننده: محمدجواد ایمانی خوشخو

ناظر علمی: مریم السادات میرمالک ثانی

ناظر اجرایی: مریم واحدی

صفحه آرا: پیمان مقدم

ویراستار: مریم یوسفی

واژه‌های کلیدی: آموزش - پاندمی کرونا - فقر - ترک تحصیل - نیازمندان - آموزش از راه دور -

شکاف دیجیتالی

تابستان ۱۴۰۰

تمام حقوق اثر برای وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی محفوظ است.

نشانی: خیابان آزادی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت رفاه اجتماعی، دفتر مطالعات رفاه اجتماعی

تلفن: ۶۴۴۹۲۸۴۳ فاکس: ۶۴۴۹۲۶۳۷

فهرست

خلاصه مدیریتی	۷
۱- مقدمه	۸
۲- از شروع پاندمی تا دیجیتالی شدن آموزش	۹
۳- شکاف دیجیتالی در جهان	۱۱
۴- شکاف دیجیتالی در ایران	۱۴
۱-۴- شکاف دیجیتالی بین استان‌های ثروتمند و کمتر ثروتمند	۱۴
۲-۴- شکاف دیجیتالی روستایی / شهری	۱۵
۳-۴- شکاف دیجیتالی بر حسب وضعیت تحصیلی	۱۶
۴-۴- شکاف اقتصادی استان‌ها و آموزش	۱۶
۵-۴- شکاف دیجیتالی استان‌ها و آموزش	۱۸
۵- آموزش از راه دور در شرایط شیوع کرونا و شکاف دیجیتالی	۲۰
۶- نتیجه‌گیری و ارائه راهکارهای سیاستی	۲۲
۷- منابع	۲۴
۱-۷- منابع فارسی	۲۴
۲-۷- منابع انگلیسی	۲۴

فهرست جداول

- جدول ۱: طبقه‌بندی کشورهای جهان بر حسب ثروت و درصد کاربران اینترنت..... ۱۲
- جدول ۲: تعداد کودکانی که به آموزش از راه دور دسترسی ندارند به تفکیک مناطق جغرافیایی..... ۲۰

فهرست نمودارها

- نمودار ۱: نقشه مقایسه کشورها از نظر میزان ابتلا و مرگ‌ومیر ناشی از ویروس کرونا..... ۹
- نمودار ۲: میزان ابتلا و مرگ‌ومیر در ایران در بازه زمانی ۳۱ ژانویه (۱۱ بهمن ۱۳۹۸) الی ۳۰ سپتامبر سال ۲۰۲۰ (۹ مهر ۱۳۹۹)..... ۹
- نمودار ۳: مقایسه کشورهای جهان از نظر استفاده از آموزش از راه دور در شرایط شیوع ویروس کرونا تا ماه جولای ۲۰۲۰..... ۱۰
- نمودار ۴: درصد کاربران اینترنت به تفکیک کشورها در سال ۲۰۱۷..... ۱۱
- نمودار ۵: تعداد اشتراک تلفن همراه به ازای هر صد نفر در سال ۲۰۱۷..... ۱۲
- نمودار ۶: مقایسه کشورهای جهان از نظر سرعت اینترنت در سال ۲۰۲۰..... ۱۳
- نمودار ۷: رابطه درصد کاربران اینترنت در هر استان سال ۹۶ با میزان سرانه تولید ناخالص داخلی (GDP) بدون نفت استان سال ۹۳..... ۱۴
- نمودار ۸: درصد افراد دارای دسترسی به اینترنت، رایانه و تلفن همراه به تفکیک مناطق روستایی و شهری..... ۱۵
- نمودار ۹: درصد افراد دارای دسترسی به اینترنت، رایانه و تلفن همراه بر حسب تحصیلات..... ۱۶
- نمودار ۱۰: رابطه میزان ثروت استانی (سرانه GDP غیرنفتی به هزار میلیارد ریال) سال ۱۳۹۳ با نرخ باسوادی شهری سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۱۷
- نمودار ۱۱: رابطه میزان ثروت استانی (سرانه GDP غیرنفتی به هزار میلیارد ریال) سال ۱۳۹۳ با نرخ باسوادی روستایی سال ۱۳۹۵ (درصد)..... ۱۷
- نمودار ۱۱: رابطه نرخ نفوذ اینترنت در استان (درصد) در سال ۱۳۹۶ و باسوادی شهری (درصد) در سال ۱۳۹۵..... ۱۸
- نمودار ۱۱: رابطه نرخ نفوذ اینترنت در استان (درصد) در سال ۱۳۹۶ و باسوادی روستایی (درصد) در سال ۱۳۹۵..... ۱۹
- نمودار ۱۰: تعداد کودکان متأثر از بسته شدن جهانی مدارس..... ۲۱

خلاصه مدیریتی

با گسترش استفاده کشورها از آموزش از راه دور در شرایط شیوع ویروس کرونا، شکاف دیجیتالی بین مناطق توسعه یافته و کمتر توسعه یافته و بین اقشار اجتماعی ثروتمند و فقیر به صورت ویژه مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به این که برآوردها نشان می دهد که آموزش تا حدود ۵۰ درصد از فقر چندبعدی در ایران را تبیین می نماید، هرگونه آسیب به وضعیت آموزشی اقشار آسیب پذیر به معنای تشدید فقر در سال های آتی خواهد بود. گزارش حاضر به این امر پرداخته است که تا چه اندازه شکاف دیجیتالی در دسترسی اقشار مختلف مردم به فناوری اطلاعات در کشور وجود دارد و این شکاف دیجیتالی تا چه اندازه با شکاف های اقتصادی و اجتماعی در کشور منطبق است. براساس داده های سال ۲۰۲۰، بیش از ۸۰ درصد از مردم در کشور ما کاربر اینترنت هستند و ۲۰ درصد از جمعیت از اینترنت استفاده نمی نمایند. از نظر دسترسی به فناوری اطلاعات، ۳۱ درصد مردم کشور فاقد تلفن همراه هوشمند هستند و ۵۱ درصد از مردم کشور از رایانه شخصی استفاده نمی نمایند. از این رقم، ۶۵ درصد خانوارهای روستایی فاقد دسترسی به رایانه شخصی هستند. از نظر دسترسی به اینترنت، ۳۵ درصد خانوارهای کشور از اینترنت استفاده نمی نمایند که این رقم برای روستاییان به ۵۷ درصد می رسد (مرکز آمار، ۱۳۹۶). همچنین از نظر سواد استفاده از فناوری اطلاعات، حدود ۳۹ درصد از افراد، فاقد ابتدایی ترین مهارت رایانه ای (کپی کردن اطلاعات) و حدود ۱۸ درصد از ایشان فاقد ابتدایی ترین توانایی استفاده از اینترنت (جستجو و دانلود) هستند.

در شرایط فعلی، حدود ۲۱ درصد خانوارها اعلام کرده اند که امکانات آموزش غیرحضوری مانند موبایل هوشمند یا تبلت و اینترنت را دارا نیستند. در این میان، تفاوت فاحشی بین خانوارهای شهری و روستایی در دسترسی به فناوری اطلاعات وجود دارد و از این مهم تر، استان های با نرخ بی سواد روستایی بیشتر، دسترسی کمتری به فناوری اطلاعات دارند. از این نظر، استان های اردبیل، آذربایجان غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان وضعیت وخیم تری دارند.

در این راستا، تشکیل جلسات شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی با هدف هماهنگی بین وزارتخانه های تعاون، کار و رفاه اجتماعی، آموزش و پرورش و ارتباطات و فناوری اطلاعات، پایش دوره ای وضعیت ترک تحصیل در راستای طرح سرشماری کودکان بازمانده از تحصیل طی همکاری با وزارت آموزش و پرورش، همکاری در طرح «نسل نامحدود» صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)، استفاده از ظرفیت سمن های فعال در زمینه عدالت آموزشی پیشنهاد می گردد.

۱- مقدمه

بحران شیوع ویروس کووید ۱۹ از جهاتی متفاوت از سایر بحران‌های پیشین است: درحالی‌که اپیدمی‌های پیشین مانند شیوع بیماری ابولا عمدتاً در اقتصادهای درحال توسعه و فقیر شیوع پیدا کرده بودند، برای نخستین بار پس از جنگ جهانی دوم، یک اپیدمی خطرناک ۱۰ اقتصاد نخست دنیا را هدف قرار داده است و بعلاوه تمامی جمعیت کره زمین را از طبقات و اقشار مختلف هدف قرار داده است. به واسطه این بحران شاهد شوک منفی هم‌زمان در عرضه و تقاضا هستیم و این برای اقتصاد جهانی، وضعیت خطیری محسوب می‌شود.

این پاندمی، تأثیر مستقیم بر وضعیت رفاهی جهان نیز دارد. میزان بیکاری بر اساس تخمین اولیه سازمان بین‌المللی کار بر اساس سناریوی خوش بینانه ۵٫۳ میلیون و بر اساس سناریوی بدبینانه تا ۲۴٫۷ میلیون نسبت به اشتغال ۱۸۸ میلیون نفری در سال ۲۰۱۹ افزایش خواهد یافت (ILO, ۲۰۲۰). همچنین تاکنون بر اساس برآوردها، فقر نسبی در بخش غیررسمی کشورهای با درآمد متوسط رو به بالا (مانند اردن، برزیل، ترکیه، آذربایجان، لبنان) به طور متوسط از ۲۶ درصد به ۴۷ درصد افزایش پیدا کرده است. میانه درآمد بخش غیررسمی در قاره آمریکا در ماه اول این بحران، حدود ۸۰ درصد (از ۱۲۹۴ دلار به ۲۴۴ دلار) کاهش پیدا کرده است. این کاهش در آسیا و اقیانوسیه فقط حدود ۲۰ درصد (۵۹۴ دلار به ۴۳۰ دلار) بوده است.

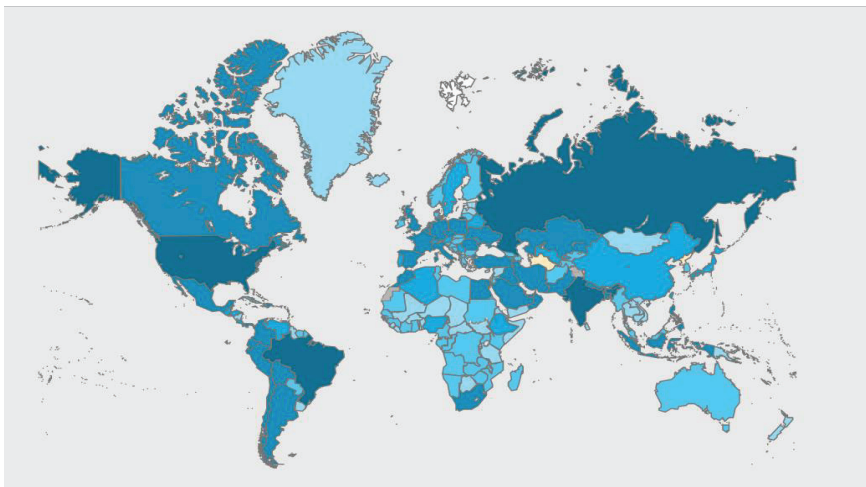
اما در شرایطی که کشورهای مختلف جهان، درگیر مواجهه با آسیب‌های کوتاه‌مدت رفاهی شیوع ویروس کرونا (شامل حمایت از اشتغال و درآمد خانوارها، تحریک اقتصادی و تقاضای نیروی کار و حفاظت از کارگران در محیط کار) هستند، لازم است تا به آثار بلندمدت و بین‌نسلی این شرایط بر وضعیت رفاهی جوامع توجه شود. آموزش، به عنوان یکی از ابعاد فقر چندبعدی و یکی از مهم‌ترین اهرم‌های توانمندسازی اقشار نیازمند به صورت ویژه از شرایط شیوع کرونا تحت تأثیر قرار گرفته و با بسته شدن مدارس و دیجیتالی شدن آموزش‌ها، لازم است تا به مسئله تحصیل کودکان در این شرایط جدید توجه معتنا به‌ای اختصاص داده شود. گزارش حاضر با این دغدغه، به بررسی تأثیرات شیوع کرونا بر آموزش کودکان خصوصاً در اقشار کم‌بضاعت پرداخته است.

۲- از شروع پاندمی تا دیجیتالی شدن آموزش

ویروس کرونا، همان طور که در نمودار ۱ قابل مشاهده است تبدیل به یک پاندمی جهانی شده که عمده کشورهای جهان را فارغ از توسعه یافتگی درگیر خود نمود و مسئله‌ای جهانی را پیش روی سیاست‌گذاران جهان قرار داده است. گویی این مسئله جهانی، جز با یک راه حل جهانی قابل رفع نیست و قدرت سرایت آن، مانع از حل منطقه‌ای این مسئله گردیده است.

نمودار ۱: نقشه مقایسه کشورها از نظر میزان ابتلا و مرگ و میر ناشی از ویروس کرونا

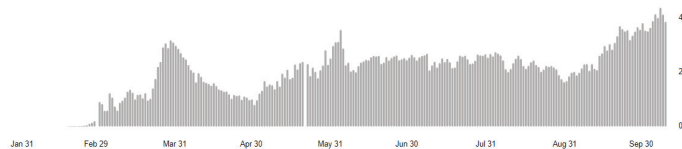

منبع: داشبورد اطلاعات سازمان بهداشت تا تاریخ ۲۰ مهر ۱۳۹۹

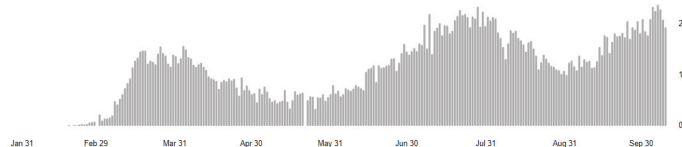
ایران در بحبوحه این پاندمی قرار دارد و از جمله کشورهایی بوده که با حدود ۴۹۶ هزار نفر مبتلا و بیش از ۲۸ هزار مرگ و میر ناشی از کرونا در زمره کشورهای با وضعیت بحرانی قرار دارد. روند شیوع این ویروس در کشور ما نیز در نمودار زیر نشان می‌دهد که کشور ما در بازه زمانی آغاز اعلام رسمی شیوع این پاندمی (بهمن ماه سال ۱۳۹۸) تا کنون، در دوران اوج شیوع قرار دارد.

نمودار ۲: میزان ابتلا و مرگ و میر در ایران در بازه زمانی ۳۱ ژانویه (۱۱ بهمن ۱۳۹۸) الی ۳۰ سپتامبر سال ۲۰۲۰ (۹ مهر ۱۳۹۹)

496,253
confirmed cases

28,293
deaths

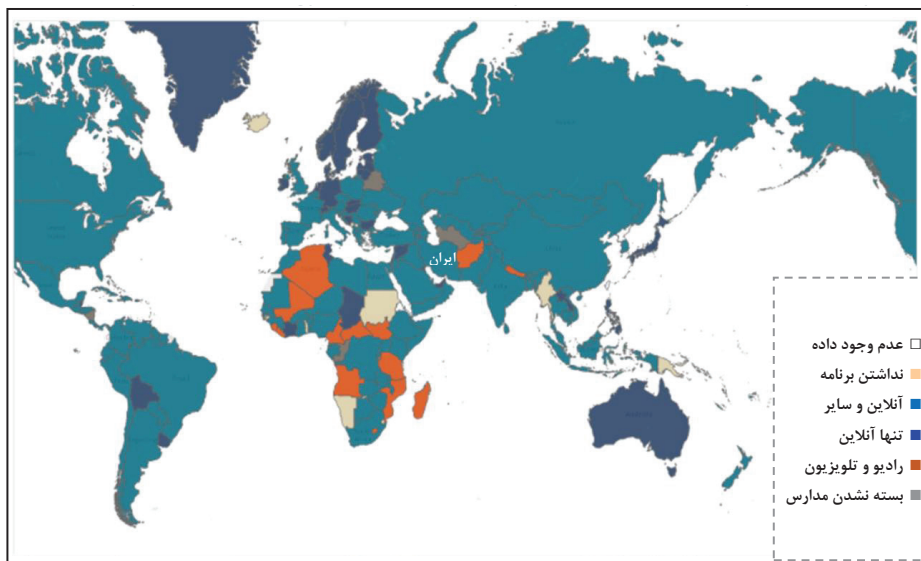
Source: World Health Organization

منبع: داشبورد اطلاعات سازمان بهداشت

اما یکی از عرصه‌هایی که شدیداً تحت تأثیر شیوع این ویروس قرار گرفت، آموزش عمومی بود، به نحوی که عمده کشورها، مدارس را در مقاطع مختلف برای جلوگیری از گسترش بیشتر بیماری، تعطیل نمودند و پس از کنترل محدود آن، اقدام به برقراری آموزش از راه دور نمودند. بدین ترتیب ۹۰ درصد کشورهای جهان وادار به استفاده از ظرفیت رسانه‌های عمومی و تکنولوژی‌های آنلاین برای آموزش از راه دور به کودکان شدند. در این میان، ۸۳ درصد این کشورها از شیوه آموزش آنلاین (مبتنی بر اینترنت) بهره گرفته‌اند (یونیسف، ۲۰۲۰). در شکل زیر مشاهده می‌شود که عمده کشورهای جهان از جمله ایران، روش آموزش از راه دور با استفاده از ترکیب رسانه‌های عمومی و آنلاین را اتخاذ نموده‌اند:

ایران در زمره کشورهای قرار دارد که شدیداً تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا قرار گرفته و همانند بسیاری از کشورها، آموزش از راه دور را با استفاده از ظرفیت رسانه‌های عمومی و شیوه‌های آنلاین مورد استفاده قرار داده است.

نمودار ۳: مقایسه کشورهای جهان از نظر استفاده از آموزش از راه دور در شرایط شیوع ویروس کرونا تا ماه جولای ۲۰۲۰

منبع: Shelby & Susannah (۲۰۲۰)

در چنین شرایطی، امکان آموزش حضوری در کشور ما تا مدت مدیدی منتفی خواهد بود و لاجرم باید در جهت بهبود آموزش‌های از راه دور گام برداشت. اما آموزش از راه دور با یک چالش بزرگ روبرو است: شکاف دیجیتالی. در ادامه در مورد این مسئله مباحثی ارائه می‌شود.

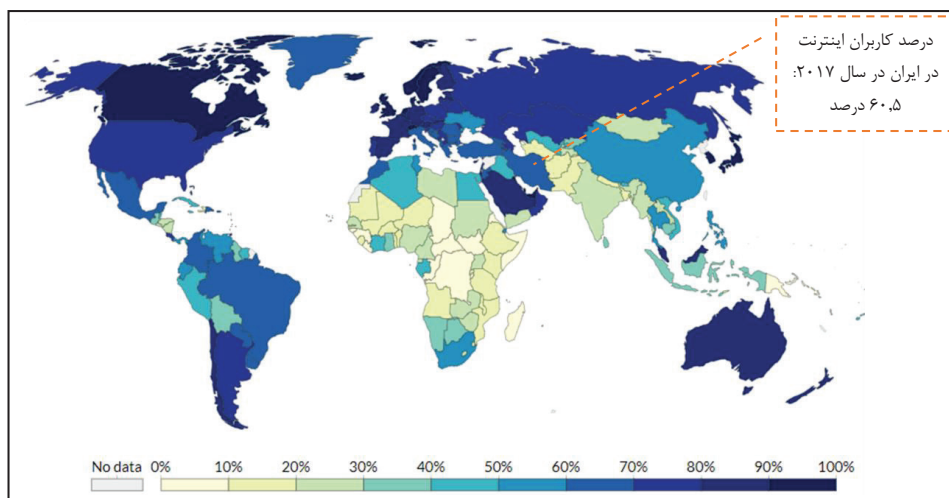
۳- شکاف دیجیتالی در جهان

شکاف دیجیتالی در دسترسی به فناوری اطلاعات بین کشورهای توسعه یافته و کمتر توسعه یافته مشهود است. مردم در کشورهای با درآمد بالا دسترسی بسیار بیشتری به اینترنت در مقایسه با مردم کشورهای کم درآمد دارند. ۴۰ درصد مردم ایران در سال ۹۶، از اینترنت استفاده نمی کردند که این رقم در سال ۹۸ به ۲۰ درصد رسیده است.

یکی از مسائلی که همواره در ارتباط با توسعه فناوری اطلاعات مورد بحث قرار گرفته، مسئله شکاف دیجیتالی است که بر اساس آن، بخشی از جمعیت جهان از نظر میزان دسترسی به فناوری اطلاعات و میزان سواد بهره گیری از آن ها از فرایند کلی توسعه جهانی عقب مانده اند. این شکاف بین کشورهای توسعه یافته و کمتر توسعه یافته، بین افراد با سنین بالاتر و افراد با سنین کمتر، بین افراد و مناطق مختلف جغرافیایی بر حسب وضعیت اقتصادی (ثروتمند و فقیر) وجود دارد (OECD, ۲۰۰۰).

در جدول زیر، تفاوت بین کشورها از نظر نسبت کاربران اینترنت (به درصد) مشخص شده است. تفاوت بین رنگ ها در نقشه زیر، گویای اختلاف فاحش بین کشورها در این شاخص است.

نمودار ۴: درصد کاربران اینترنت به تفکیک کشورها در سال ۲۰۱۷

منبع: روزرو و همکاران (۲۰۱۷) بر اساس داده های بانک جهانی

در جدول زیر، طبقه بندی کشورها بر حسب درآمد بر اساس نسبت کاربران اینترنت در سال ۲۰۱۷ نشان داده شده است:

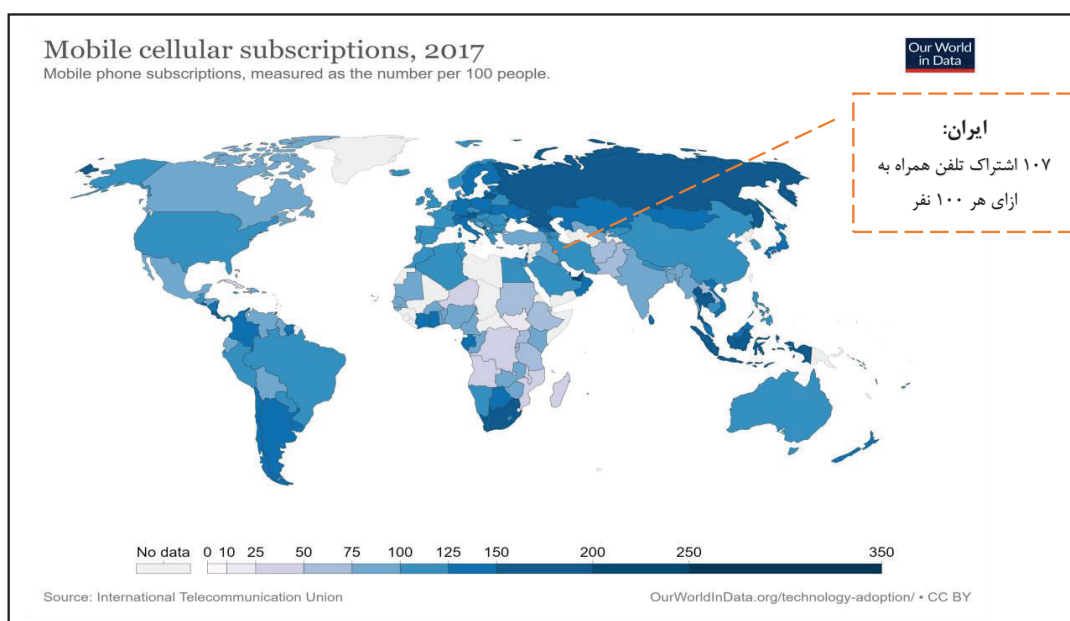
جدول ۱: طبقه‌بندی کشورهای جهان بر حسب ثروت و درصد کاربران اینترنت

طبقه‌بندی کشورها بر حسب وضعیت اقتصادی	درصد کاربران اینترنت به کل جمعیت
کم درآمد	۱۶٫۳ درصد
درآمد پایین‌تر از متوسط	۳۱٫۹ درصد
درآمد متوسط	۴۴٫۵ درصد
درآمد بالاتر از متوسط	۵۶٫۴ درصد
درآمد بالا	۸۵٫۴ درصد

منبع: داده‌های بانک جهانی (۲۰۱۷)

در نمودار زیر، تفاوت کشورهای از نظر تعداد اشتراک تلفن همراه نمایش داده شده است:

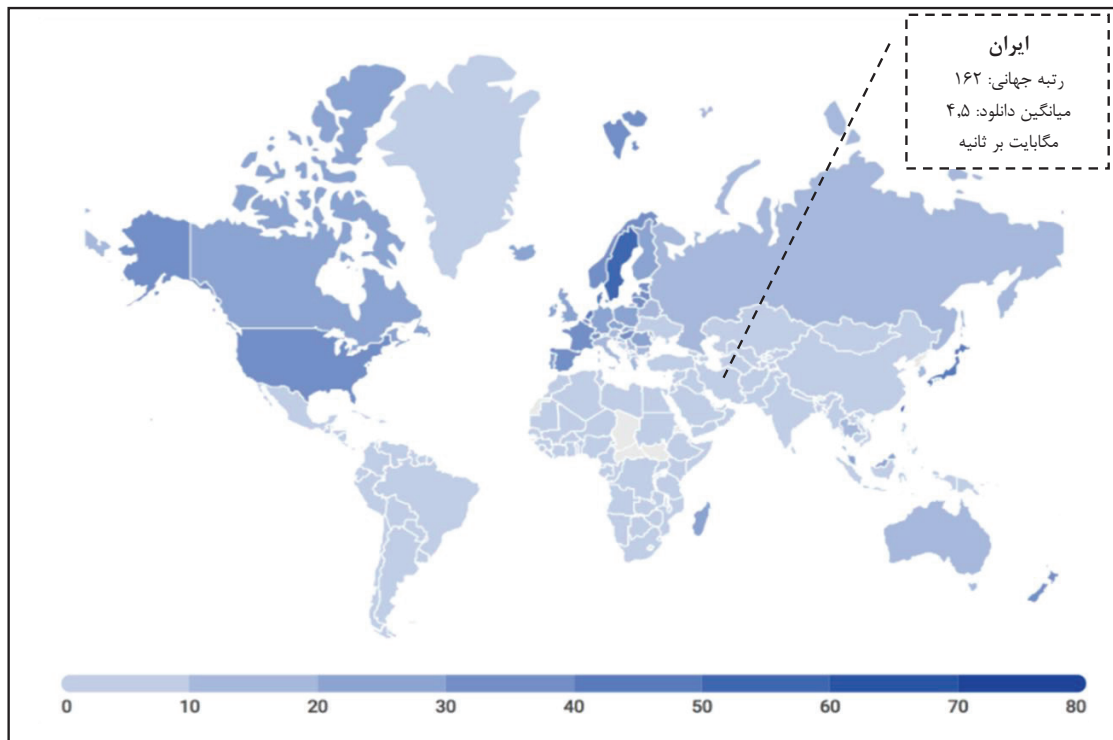
نمودار ۵: تعداد اشتراک تلفن همراه به ازای هر صد نفر در سال ۲۰۱۷

منبع: (روز و همکاران، ۲۰۱۹) بر اساس داده‌های اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور

در نمودار فوق با مقایسه رنگ‌ها می‌توان دریافت که مناطق پررنگ نقشه عمدتاً مربوط به کشورهای توسعه‌یافته است و خطوط کم‌رنگ‌تر نقشه به مناطق کمتر توسعه‌یافته نظیر کشورهای قاره آفریقا تعلق دارد. در واقع، شکاف قابل توجهی در اشتراک تلفن همراه بین این کشورها مشاهده می‌شود. وضعیت ایران از این نظر نزدیک به متوسط است. همچنین مقایسه میانگین سرعت اینترنت در میان کشورهای مختلف جهان، شاخص مناسبی برای درک شکاف دیجیتالی است. در نمودار زیر کشورهای با رنگ تیره‌تر، سرعت به مراتب بیشتری از کشورهای با رنگ روشن‌تر در نقشه دارند:

نمودار ۶: مقایسه کشورهای جهان از نظر سرعت اینترنت در سال ۲۰۲۰

منبع: لیگ جهانی سرعت اینترنت پهن باند (Cable.co.uk)

وضعیت کشور ما از نظر سرعت اینترنت چندان مساعد نیست و ایران در نقشه فوق، جزو مناطق با سرعت پایین اینترنت محسوب می شود.

۴- شکاف دیجیتالی در ایران

شکاف دیجیتالی در ایران:

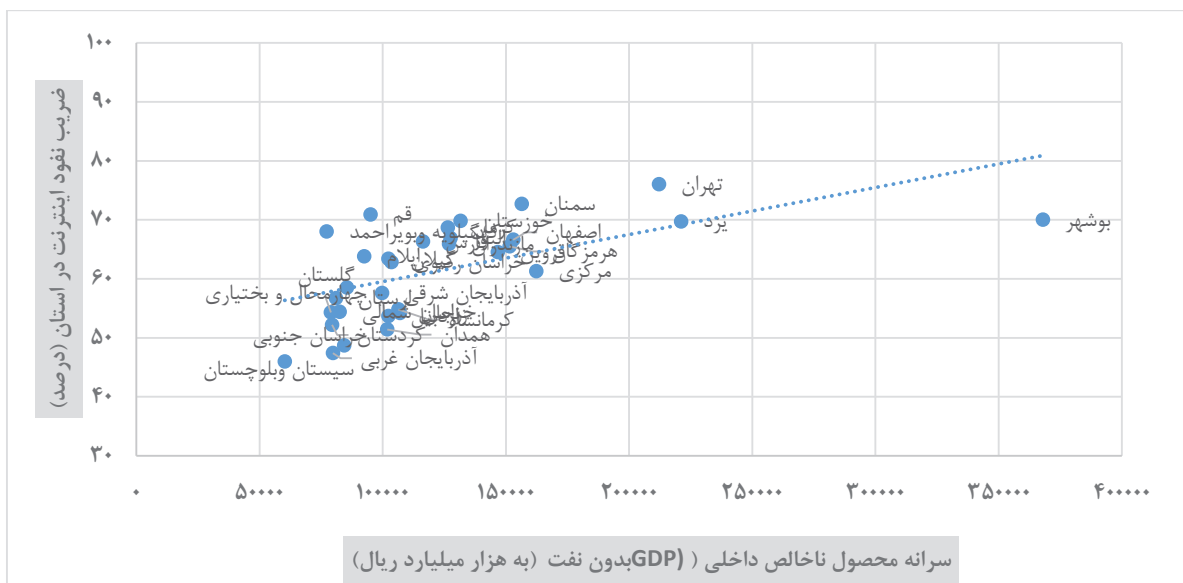
- ۲۰ درصد مردم از اینترنت استفاده نمی‌کنند.
- ۵۷ درصد خانوارهای روستایی از اینترنت استفاده نمی‌کنند.
- ۳۱ درصد مردم فاقد تلفن همراه هوشمند هستند.
- ۵۱ درصد از مردم دارای رایانه شخصی نمی‌باشند.
- ۶۵ درصد از خانوارهای روستایی دسترسی به رایانه شخصی ندارند.
- ۳۹ درصد از مردم فاقد توانایی حداقلی در استفاده از رایانه هستند.
- ۱۸ درصد از مردم، فاقد مهارت حداقلی استفاده از اینترنت هستند.

بر اساس داده‌های سال ۲۰۲۰، بیش از ۸۰ درصد از مردم در کشور ما کاربر اینترنت هستند و ۲۰ درصد از جمعیت از اینترنت استفاده نمی‌نمایند (internetworldstats، ۲۰۲۰). از نظر دسترسی به فناوری اطلاعات، ۳۱ درصد مردم کشور فاقد تلفن همراه هوشمند هستند (ایسپا، ۱۳۹۸). ۵۱ درصد از مردم کشور از رایانه شخصی استفاده نمی‌نمایند. از این رقم، ۶۵ درصد خانوارهای روستایی فاقد دسترسی به رایانه شخصی هستند. از نظر دسترسی به اینترنت، ۵۷ درصد خانوارهای روستایی کشور از اینترنت استفاده نمی‌نمایند. همچنین از نظر سواد استفاده از فناوری اطلاعات، حدود ۳۹ درصد از افراد، فاقد ابتدایی‌ترین مهارت رایانه‌ای (کپی کردن اطلاعات) و حدود ۱۸ درصد از ایشان فاقد ابتدایی‌ترین توانایی استفاده از اینترنت (جستجو و دانلود) هستند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶).

۴-۱- شکاف دیجیتالی بین استان‌های ثروتمند و کمتر ثروتمند

در ایران، شکاف بین استان‌های ثروتمندتر و کمتر ثروتمند کشور از نظر درصد کاربران اینترنت مشهود است. در جدول زیر استان‌های کشور از نظر درصد کاربران اینترنت و تولید ناخالص داخلی استان قابل مشاهده است.

نمودار ۷: رابطه درصد کاربران اینترنت در هر استان سال ۹۶ با میزان سرانه تولید ناخالص داخلی (GDP) بدون نفت استان سال ۹۳

منبع: داده‌های مرکز آمار ایران

خط رگرسیون در نمودار نشان دهنده رابطه مثبت و مستقیم بین میزان تولید ناخالص داخلی استان و درصد کاربران

اینترنت دارد، بدین معنا که هر چه تولید ناخالص داخلی یک استان بیشتر باشد، درصد بیشتری از مردم آن استان کاربر اینترنت می باشند. بررسی تأثیر شرایط اقتصادی و اجتماعی بر دسترسی به فناوری اطلاعات از اهمیت بسیاری برخوردار است. در کشور ما بررسی ها نشان می دهد که با فشار اقتصادی ناشی از تورم فزاینده سال های اخیر، سهم هزینه های ICT در بودجه خانوارهای دهک های پایین کاهش یافته و این خانوارها بودجه کمتری را صرف فناوری اطلاعات می نمایند (طاهرپور و همکاران، ۱۳۹۷).

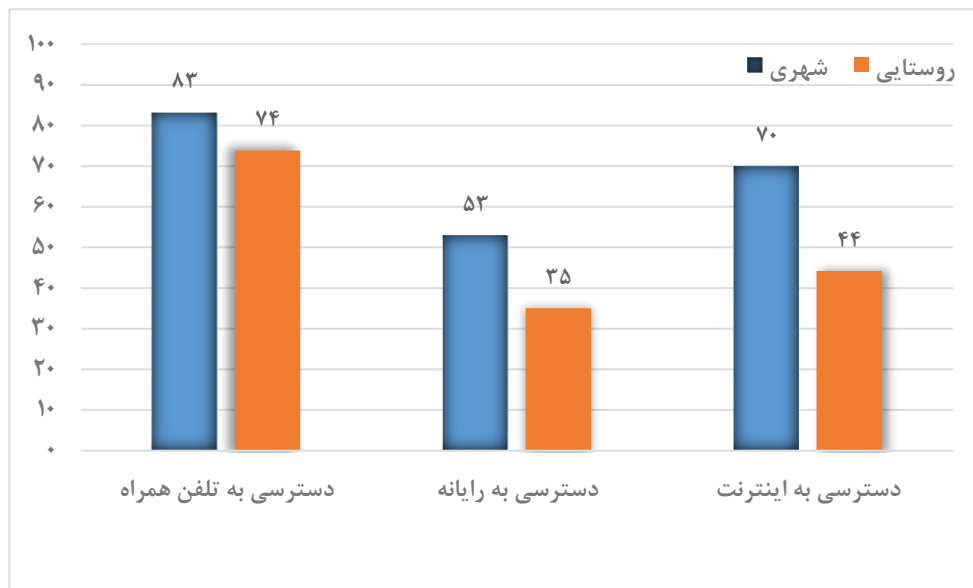
۴-۲- شکاف دیجیتالی روستایی / شهری

این داده ها نشان دهنده شکاف قابل توجه در کشور ما در دسترسی و استفاده از فناوری اطلاعات است و این شکاف خصوصاً بین مناطق شهری و روستایی به صورت غیرقابل انکاری وجود دارد و دسترسی افراد روستایی به فناوری اطلاعات به مراتب کمتر از افراد شهری می باشد. این امر در نمودار زیر قابل مشاهده است:

استان های ثروتمندتر (بوشهر، تهران، سمنان و یزد) بیشترین کاربران اینترنت را دارند و استان های کمتر برخوردار (سیستان و بلوچستان، کردستان و خراسان جنوبی) کمترین کاربران اینترنت را در کشور دارند.

شکاف روستا/شهر نیز عامل تعیین کننده در شکاف دیجیتالی محسوب می شود. ۲۶ درصد خانوارهای روستایی در سال ۹۶ به تلفن همراه دسترسی نداشته اند، ۶۵ درصد آنها دسترسی به رایانه نداشته و ۵۶ درصد از ایشان فاقد دسترسی به اینترنت هستند.

نمودار ۸: درصد افراد دارای دسترسی به اینترنت، رایانه و تلفن همراه به تفکیک مناطق روستای و شهری

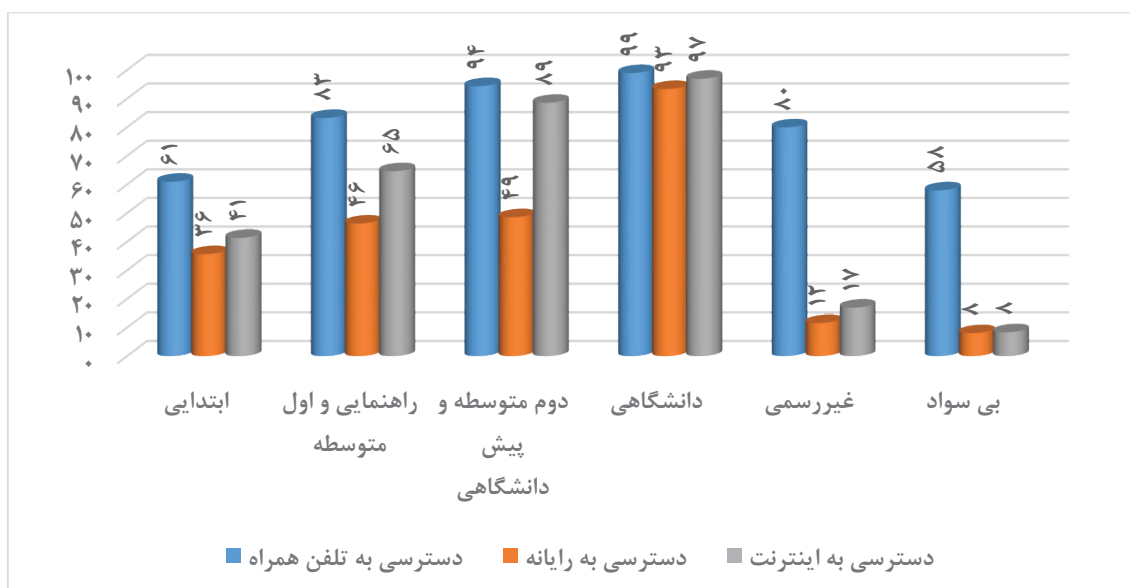

منبع: مرکز آمار (۱۳۹۶)

۳-۴- شکاف دیجیتالی بر حسب وضعیت تحصیلی

شکاف دیجیتالی عمده دیگر، بر حسب تحصیلات بین اقشار مختلف اجتماعی وجود دارد که در نمودار زیر مشخص گردیده است:

نمودار ۹: درصد افراد دارای دسترسی به اینترنت، رایانه و تلفن همراه بر حسب تحصیلات

منبع: مرکز آمار (۱۳۹۶)

خانوارهای کم‌سوادتر دسترسی بسیار کمتری به فناوری اطلاعات (اینترنت، رایانه و تلفن همراه) داشته‌اند. این امر خصوصاً برای افراد بی‌سواد و بدون سواد رسمی به صورت غیرقابل انکاری در مقایسه با سایر افراد جامعه وجود دارد.

۴-۴- شکاف اقتصادی استان‌ها و آموزش

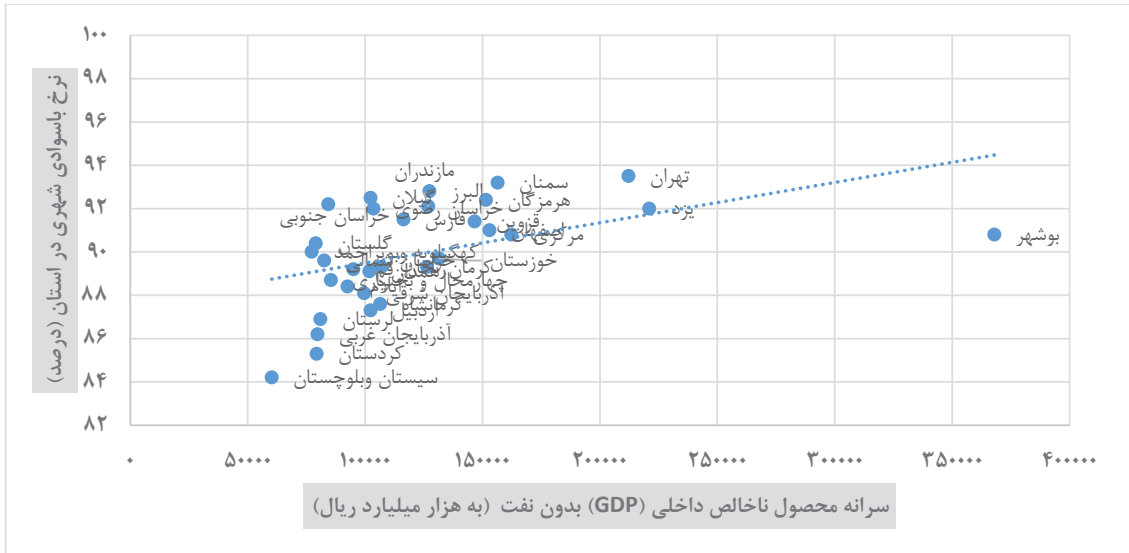
یکی از مسائل مهم در ارتباط با شکاف دیجیتالی که به طور قابل توجهی در شرایط فعلی حائز اهمیت است، مسئله بی‌سوادی است. کشور ما با توجه توسعه نامتوازن مناطق جغرافیایی مختلف، شاهد شکاف آموزشی نیز هستیم.

در سال ۱۳۹۶، ۹۲ درصد افراد بی‌سواد، دسترسی به اینترنت و رایانه نداشته‌اند و ۴۲ درصد از ایشان فاقد تلفن همراه بوده‌اند.

۸۳ درصد از افراد با سواد غیررسمی فاقد اینترنت و ۸۸ درصد آن‌ها فاقد رایانه و ۲۰ درصد از ایشان فاقد تلفن همراه بوده‌اند.

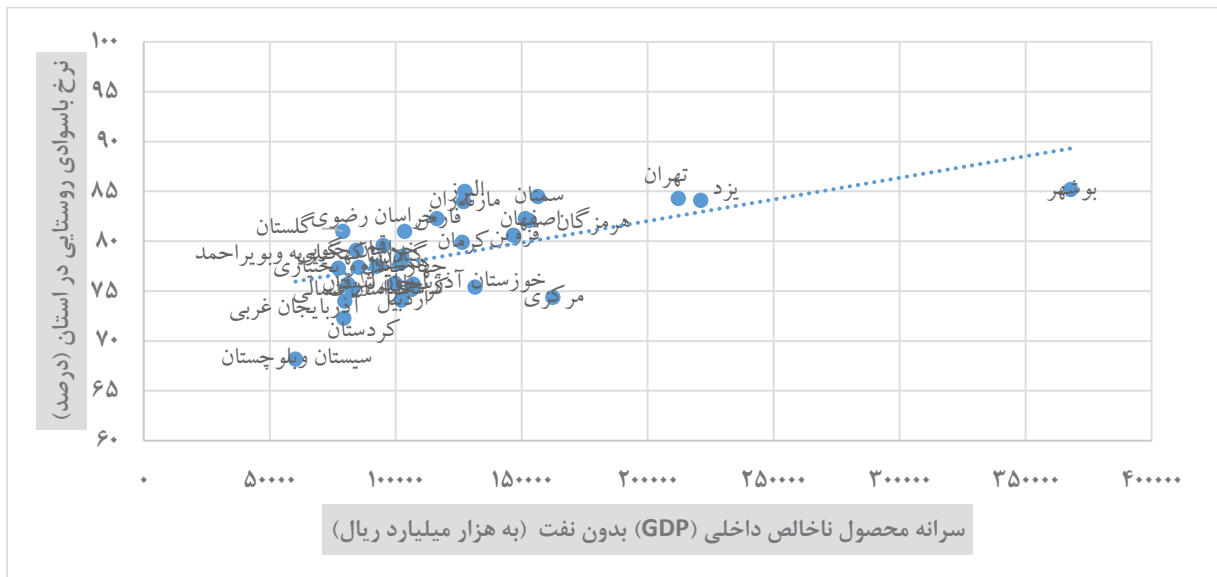
نمودار ۱۰: رابطه میزان ثروت استانی (سرانه GDP غیرنفتی به هزار میلیارد ریال) سال ۱۳۹۳ با نرخ باسوادی شهری سال ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: مرکز آمار

رابطه نرخ باسوادی روستایی با میزان ثروتمندی استان‌ها (GDP سرانه بدون نفت) نیز می‌تواند در درک شرایط استان‌ها مؤثر باشد. نمودار زیر، این رابطه را به تصویر کشیده است:

نمودار ۱۱: رابطه میزان ثروت استانی (سرانه GDP غیرنفتی به هزار میلیارد ریال) سال ۱۳۹۳ با نرخ باسوادی روستایی سال ۱۳۹۵ (درصد)

منبع: مرکز آمار ایران

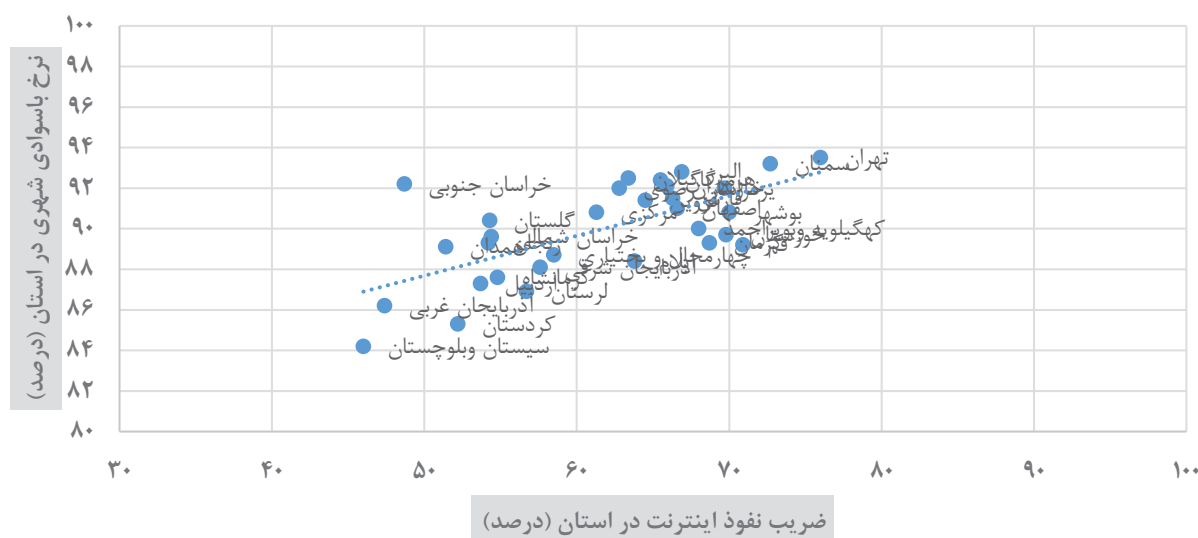
استان‌های بادآمد سرانه بالاتر (تهران، سمنان، البرز و هرمزگان)، از جمعیت باسواد بیشتری در شهرها برخوردار هستند و استان‌های با درآمد سرانه کمتر (لرستان، آذربایجان غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان) جمعیت بی‌سواد بیشتری در شهرها دارند.

در هر دو نمودار، استان‌های لرستان، آذربایجان غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان کمترین ثروت سرانه و بیشترین نرخ بی‌سوادی هستند و استان‌های تهران، سمنان، البرز و هرمزگان دارای بیشترین ثروت سرانه و کمترین نرخ بی‌سوادی می‌باشند. نکته حائز اهمیت آن است که استان خوزستان علیرغم برخورداری از درآمد سرانه بالا، از نرخ باسوادی روستایی پایینی برخوردار است.

۴-۵- شکاف دیجیتالی استان‌ها و آموزش

آیا استان‌های دارای نرخ بی‌سوادی بیشتر، دارای تعداد کاربران اینترنت کمتری هستند؟ برای پاسخ به این سؤال در نمودار زیر، بین تعداد کاربران اینترنت در هر استان در سال ۱۳۹۶ (نرخ نفوذ اینترنت) با درصد جمعیت باسواد در استان در سال ۱۳۹۵ در ارتباط باهم نمایش داده شده است:

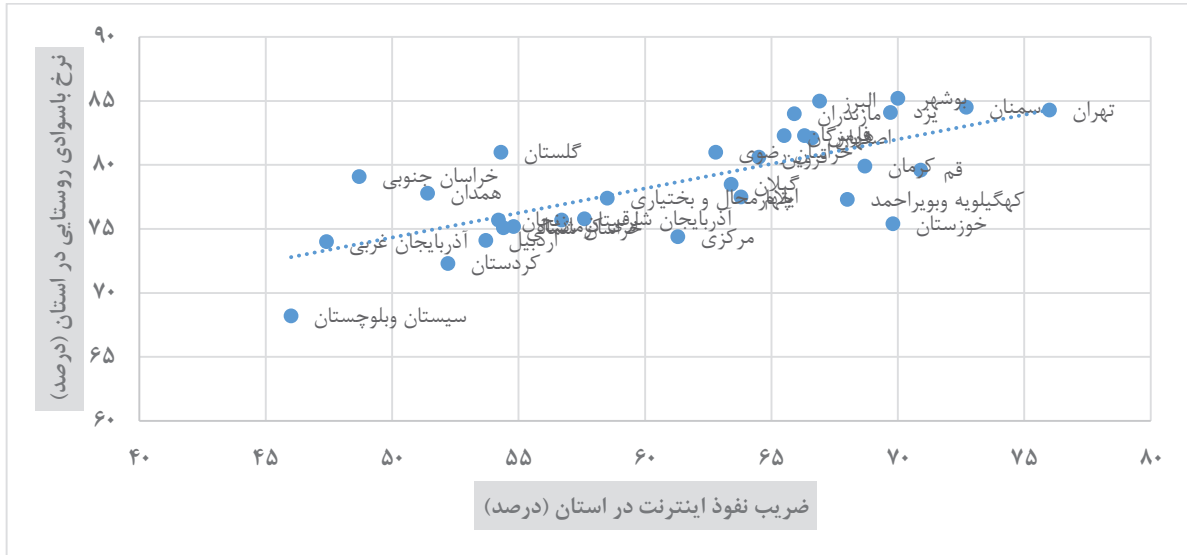
نمودار ۱۱: رابطه نرخ نفوذ اینترنت در استان (درصد) و باسوادی شهری (درصد) در سال ۱۳۹۵

منبع: مرکز آمار ایران

بررسی نمودار فوق نشان می‌دهد که استان‌هایی که جمعیت باسواد بیشتری در شهرهایشان دارند، دارای کاربران اینترنت بیشتری نیز هستند و بالعکس، استان‌هایی که جمعیت شهری بی‌سواد بیشتری دارند، از تعداد کاربران اینترنت کمتری نیز برخوردار می‌باشند. رابطه نرخ نفوذ اینترنت با میزان باسوادی روستایی نیز در نمودار زیر ارائه شده است:

نمودار ۱۱: رابطه نرخ نفوذ اینترنت در استان (درصد) در سال ۱۳۹۶ و باسواد روستایی (درصد) در سال ۱۳۹۵

منبع: مرکز آمار ایران

استان‌های با درآمد سرانه بالاتر (تهران، سمنان، البرز و بوشهر)، از جمعیت روستایی باسواد بیشتری برخوردار هستند و استان‌های با درآمد کمتر (اردبیل، آذربایجان غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان) جمعیت بی‌سواد بیشتری در روستاها دارند.

با بررسی نمودار فوق می‌توان برداشت نمود که شکاف قابل توجهی بین استان‌های کشور از نظر بی‌سوادی روستایی وجود دارد و بعلاوه، در استان‌هایی که جمعیت بی‌سواد روستایی بیشتری دارند، از تعداد کاربران اینترنت کمتری نیز برخوردار هستند. استان‌های اردبیل، آذربایجان غربی، کردستان و سیستان و بلوچستان دارای بیشترین بی‌سوادی روستایی و کمترین کاربران اینترنت در کشور هستند و استان‌های تهران، سمنان، بوشهر، البرز و یزد دارای بیشترین جمعیت باسواد روستایی و بیشترین کاربران اینترنت می‌باشند. نکته قابل توجه این است که نسبت نابرابری آموزشی روستایی در کشور به مراتب بیشتر از نابرابری شهری است.

۵- آموزش از راه دور در شرایط شیوع کرونا و شکاف دیجیتالی

همان‌طور که ذکر شد، شیوع ویروس کرونا، عمده‌ی دولت‌های جهان را برآن داشته تا از روش‌های آموزش از راه دور برای آموزش دانش‌آموزان بهره بگیرند. اگر داده‌های ارائه‌شده در قسمت قبل در خصوص شکاف دیجیتالی را در نظر آوریم، شکاف دیجیتالی در جهان، لاجرم به شکاف آموزش منجر خواهد شد؛ چرا که افرادی که امکان دسترسی به فناوری اطلاعات را دارا نیستند، امکان استفاده از آموزش از راه دور را ندارند.

بر اساس برآورد یونیسف در شرایط پاندمیک، حدود ۳۱ درصد کودکان مدرسه‌ای در سراسر جهان (معادل ۴۶۳ میلیون کودک) امکان دسترسی به آموزش از راه دور را به دلیل فقدان ابزارهای تکنولوژیک ضروری دارا نیستند. در جدول زیر این آمار به تفکیک مناطق جغرافیایی ارائه شده است:

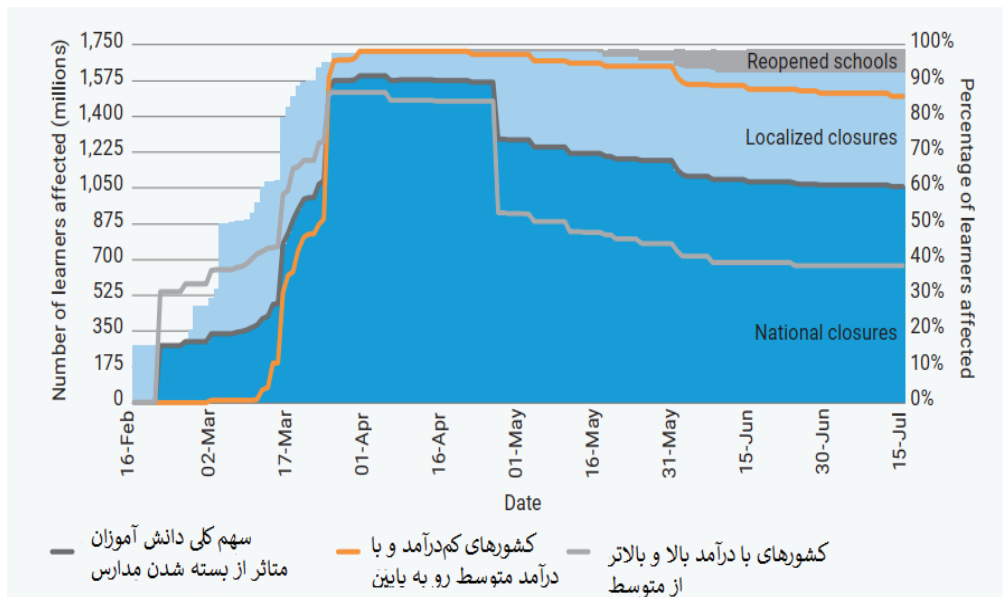
جدول ۲: تعداد کودکانی که به آموزش از راه دور دسترسی ندارند به تفکیک مناطق جغرافیایی

کشورها	درصد	میلیون
آفریقای جنوبی و شرقی	۴۹	۶۷
آفریقای مرکزی و غربی	۴۸	۵۴
آسیای شرقی و اقیانوس آرام	۲۰	۸۰
خاورمیانه و شمال آفریقا (منا)	۴۰	۳۷
آسیای جنوبی	۳۸	۱۴۷
آسیای میانه و اروپای شرقی	۳۴	۲۵
امریکای لاتین و کارائیب	۹	۱۳
میانگین جهانی	۳۱	۴۶۳

منبع: گزارش یونیسف (تاریخ ۲۷ آگوست سال ۲۰۲۰)

مشاهده می‌شود که بیشترین محرومیت از آموزش از راه دور متعلق به کشورهای قاره آفریقا و سپس منطقه منا است. در نمودار زیر، مشخص است که شکاف قابل توجهی بین کشورها در تأثیرگذاری منفی شیوع کرونا بر تحصیل کودکان وجود دارد:

نمودار ۱۰: تعداد کودکان متأثر از بسته شدن جهانی مدارس

منبع: گزارش سازمان ملل متحد (آگوست ۲۰۲۰)

بر اساس برآورد یونیسف در شرایط پاندمیک، حدود ۳۱ درصد کودکان مدرسه‌ای در سراسر جهان (معادل ۴۶۳ میلیون کودک) امکان دسترسی به آموزش از راه دور را به دلیل فقدان ابزارهای تکنولوژیک ضروری دارا نیستند. نظرسنجی ایسپا در شهریور ۱۳۹۹ نشان می‌دهد حدود ۲۱ درصد خانوارهای کشور امکان استفاده از لوازم آموزش غیرحضوری (موبایل هوشمند، تبلت و اینترنت) را ندارند.

بر اساس نمودار فوق، عمده کودکانی که به واسطه بسته شدن مدارس در شرایط کرونا، تحت تأثیر قرار گرفته‌اند متعلق به کشورهای کم درآمدتر هستند. آموزش راه دور برای کودکان در کشور ما نیز با چالش بزرگی روبرو شده است. در نظرسنجی اخیر از افراد بالای ۱۸ سال توسط مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) در شهریور ۱۳۹۹، حدود ۲۱ درصد خانوارها اعلام کرده‌اند که امکانات آموزش غیرحضوری مانند موبایل هوشمند یا تبلت و اینترنت را دارا نیستند.

بعلاوه یکی از موانع بزرگ دسترسی کودکان به فناوری اطلاعات حتی در مناطق دارای دسترسی به اینترنت و فناوری اطلاعات، نگرانی اخلاقی برخی خانوارها از استفاده کودکان از ابزارهای آنلاین و مواجهه آن‌ها با محتوای نامناسب تبدیل به مانع بزرگی برای آموزش از راه دور کودکان شده است. بر اساس نظرسنجی ایسپا در هفته اول مهرماه ۱۳۹۹، ۳۴٫۷ درصد از والدین

اظهار کردند که بابت استفاده فرزندشان از اینترنت نگرانی زیادی دارند و ۲۰٫۷ درصد از والدین نیز میزان نگرانی خود از این موضوع را در حد متوسط عنوان کردند.

۶- نتیجه‌گیری و ارائه راهکارهای سیاستی

آموزش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد فقر چندبعدی، از جایگاه مهمی در سیاست‌های رفاهی کشورهای مختلف برخوردار است. براساس تحلیل پژوهشکده اقتصادی دانشگاه علامه طباطبایی، تا پنجاه درصد تغییرات فقر چندبعدی در ایران با متغیر آموزش قابل تحلیل است. به تعبیر دیگر، دسترسی افراد جامعه به آموزش در دهه‌های اخیر تبدیل به عامل اصلی فقر یا خروج از آن گردیده است.

اما آموزش در شرایط شیوع ویروس کرونا و بسته شدن مدارس در جهان، وضعیت متفاوتی پیدا کرده و عمدتاً متکی به ظرفیت فناوری اطلاعات و آموزش راه دور گردیده است. نگرانی عمده در این خصوص، شکاف دیجیتالی است که بین خانوارهای برخوردار و خانوارهای کمتر برخوردار وجود داشته و مانع دسترسی کودکان به آموزش‌های رسمی کشور می‌گردد. داده‌های این گزارش نشان می‌دهد که در کشور ما شکاف قابل توجهی بین استان‌های کشور از نظر تعداد کاربران اینترنت وجود دارد و نکته قابل توجه در این خصوص این است که استان‌های با تعداد کاربران اینترنت کمتر، دارای جمعیت بی‌سواد بیشتری نیز می‌باشند و این امر، در شرایطی که نیاز به آموزش از راه دور برای کاهش نرخ بی‌سوادی وجود دارد حائز اهمیت است. این وضعیت، در مورد جمعیت روستایی به صورت ویژه نگران‌کننده است و شکاف قابل توجهی بین جمعیت روستایی و شهری در نرخ باسوادی و نرخ نفوذ اینترنت وجود دارد.

با عنایت به این‌که عدم دسترسی به آموزش منجر به افزایش احتمال گرفتار شدن در تله فقر و محرومیت و افزایش ورودی حجم دستگاه‌های حمایتی می‌گردد و شکاف دیجیتالی مذکور بر تعداد کودکان بازمانده از تحصیل خواهد افزود، لازم است وزارت متبوع به‌عنوان سیاست‌گذار رفاهی کشور در این خصوص اقدامات مقتضی را به عمل آورد. در واقع، هزینه‌های برطرف کردن مشکل دسترسی خانوارهای کم‌بضاعت به آموزش از راه دور به مراتب کمتر از هزینه‌های سنگین ناشی از ترک تحصیل و بی‌سوادی اقسار آینده کشور است. برآوردها نشان می‌دهد که هر دلار سرمایه‌گذاری برای افزایش ثبت نام در مقطع پیش‌دبستانی ۹ دلار به جامعه از نظر کاهش هزینه‌های ترک تحصیل یا تکرار پایه تحصیلی (در صورت عدم قبولی) سود می‌رساند (Dreeseni et al., 2020). تجربه یونیسف در شرایط شیوع کرونا در این زمینه در کشورهای کم‌تر برخوردار مشتمل بر: تأکید مضاعف بر آموزش کودکان از طریق رادیو و تلویزیون، رایگان نمودن هزینه‌های اینترنت آموزش و توزیع لپ‌تاپ و گوشی بین اقسار کم‌بضاعت است.

در این راستا، پیشنهادهای سیاستی زیر، قابل طرح است:

- پایش وضعیت ترک تحصیل در مدارس در فواصل کوتاه مدت زمانی از آغاز آموزش غیرحضوری در مدارس در راستای طرح سرشماری کودکان بازمانده از تحصیل با محوریت دفتر امور آسیب‌های اجتماعی در مناطق محروم و کمتر برخوردار طی تعامل با وزارت آموزش و پرورش
- استفاده از ظرفیت نهادهای حمایتی (سازمان بهزیستی و کمیته امداد امام خمینی) در: ارائه آموزش استفاده از فناوری اطلاعات برای بهره‌بردن از سامانه آموزشی شاد به خانوارهای کم‌بضاعت، ارائه «مساعدت‌های مشروط»

به اقبال بسیار آسیب‌پذیر و کم‌بضاعت جهت تهیه ابزار فناوری اطلاعاتی (گوشی‌های هوشمند/ تبلت/ لپ‌تاپ) و نظارت بر حضور کودک در آموزش مجازی مدرسه براساس گزارش وزارت آموزش و پرورش (در این زمینه، ارتباط مؤثر با سمن‌های فعال در حوزه آموزش جهت اتخاذ راهکارهای محلی متناسب با ظرفیت و بودجه هر منطقه می‌تواند اثربخشی طرح‌ها را افزایش دهد).

● استفاده از طرح «نسل نامحدود آ» یونیسف برای دریافت حمایت‌های فنی و مالی این سازمان (یونیسف در راستای اتصال ۵۰۰ میلیون دانش‌آموز به اینترنت در شرایط شیوع کرونا، در حال اجرای این طرح در سراسر جهان می‌باشد).

● پیش‌بینی طرح نحوه بازگرداندن مجدد کودکان ترک تحصیلی ناشی از شیوع کرونا پس از ایمنی عمومی از کرونا و بازگشایی مجدد مدارس.

● استفاده از ظرفیت شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی برای جلسه مشترک وزرای تعاون، کار و رفاه اجتماعی، آموزش و پرورش و ارتباطات و فناوری اطلاعات با حضور نمایندگان سمن‌های فعال در زمینه عدالت آموزشی.

۷- منابع

۷-۱- منابع فارسی

- ایسپا (۱۳۹۹). مشکلات و مسائل آموزش غیرحضوری (مجازی) از نگاه شهروندانی که دانش آموز دارند. www.Ispa.ir
- طاهرپور، جواد، سالم، علی اصغر و امیری، سارا (۱۳۹۷). محاسبه و ارزیابی هزینه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در بودجه خانوارهای شهری و روستایی به تفکیک گروه‌های درآمدی. تهران. فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین. ۱۳ (۱)
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). بررسی وضعیت سواد و تحصیل جمعیت ۶ ساله و بیشتر بر اساس سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن ۱۳۶۵-۱۳۹۵. تهران. دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۶). طرح آمارگیری برخورداری خانوارها و استفاده‌ی افراد از فناوری اطلاعات و ارتباطات

۷-۲- منابع انگلیسی

- Carvalho, Shelby and Hares, Susannah (July 2020). Six ways covid-19 will shape the future of education. Center for global development. <https://www.cgdev.org/blog/six-ways-covid-19-will-shape-future-education>
- Dreeseni, Thomas. Akseeri, Spogmai. Brossardi, Matt. Dewanii, Pragma. Giraldoii, Juan-Pablo. Kameii, Akito. Mizunoyaiiii, Suguru and Javier Santiago Ortiz (2020). Promising practices for equitable remote learning Emerging lessons from COVID-19 education responses. UNICEF
- International Labour Organization (ILO) (18 March 2020). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses. [ilo.org/global/topics/coronavirus](https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus)
- internetworldstats (2020). World Internet Usage and Population Statistics. www.internetworldstats.com
- Max Roser, Hannah Ritchie and Esteban Ortiz-Ospina (2019) - "Internet". Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: '<https://ourworldindata.org/internet>' [Online Resource]
- OECD (2000). Understanding The Digital Divide. OECD Publication
- UNICEF (2020). Education and COVID-19. <https://data.unicef.org/topic/education/covid-19/>
- United Nations (August 2020). Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond
- World Health Organization (WHO) (2020/10/12). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. <https://covid19.who.int/>
- Worldwide Speed League (2020). Worldwide broadband speed Map. www.cable.co.uk

گزارش‌های منتشر شده معاونت رفاه اجتماعی

۱. وضعیت فقر و نابرابری در ایران در دوره ۸ ساله ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۲)
۲. نقدی بر واگذاری بیمه‌های درمان به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (آذرماه ۹۲)
۳. نقدی بر ادغام سازمان‌های بیمه‌گر در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ تجربه سایر کشورها؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (آذرماه ۹۲)
۴. نقد و بررسی داده‌های سالنامه آماری در حوزه آسیب‌های اجتماعی؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دیماه ۹۲)
۵. تحلیل محتوای اخبار آسیب‌های اجتماعی در رسانه‌ها؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دیماه ۹۲)
۶. بررسی وضعیت طلاق در کشور بین سال‌های ۸۴ و ۹۱؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دیماه ۹۲)
۷. نگاهی به گفتمان رهبر معظم انقلاب پیرامون سبک زندگی، تعاون و اقتصاد مقاومتی؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (دی ماه ۹۲)
۸. توانمندسازی خانوارهای ساکن در محله‌های فقیرنشین همگام با هدفمندسازی یارانه‌ها؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهمن ماه ۹۲)
۹. برنامه راهبردی کاهش فقر در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۹۲)
۱۰. طرح جامع ظرفیت‌سازی سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۹۲)
۱۱. برنامه یارانه خوراک در آمریکا (SNAP)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۹۲)
۱۲. مشروط‌سازی دریافت یارانه نقدی به انجام آزمایشات رایگان پزشکی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اردیبهشت ماه ۹۳)
۱۳. پتانسیل تحقق نیافته ایران، مخزن استعداد‌های بهره‌بردار نشده؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (خرداد ماه ۹۳)
۱۴. نگاهی به پدیده سوء مصرف مواد مخدر در ایران؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (خرداد ماه ۹۳)
۱۵. شکل‌گیری دولت رفاه و سرمایه‌داری هماهنگ در ژاپن و آلمان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۹۳)
۱۶. مشارکت اجتماعات محلی در شناسایی فقرا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۹۳)
۱۷. نگاهی به شاخص جهانی گرسنگی و وضعیت ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۹۳)
۱۸. طراحی پرسشنامه برای شناسایی خانوارهای فقیر؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ماه ۹۳)
۱۹. شاخص رشد و تکامل کودک ۲۰۱۲: پیشرفت‌ها، چالش‌ها و نابرابری؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ماه ۹۳)
۲۰. بررسی پدیده خودکشی در ایران؛ (دفتر امور آسیب‌های اجتماعی) (شهریورماه ۹۳)
۲۱. شاخص امنیت غذایی جهانی سال ۲۰۱۴؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریورماه ۹۳)
۲۲. برنامه‌های حمایت اجتماعی در ترکیه؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهرماه ۹۳)
۲۳. اندازه‌گیری وسعت و اجزای فقر کودکان با روش فقر چند بعدی؛ (معاونت رفاه اجتماعی با همکاری سازمان بهزیستی کشور) (آبان ماه ۹۳)
۲۴. نقش سازمان اشتغال در خارج از کشور فیلیپین و مقررات استخدام و اشتغال کارگران در خارج از کشور؛ (معاونت رفاه اجتماعی با همکاری معاونت اشتغال و کارآفرینی) (آذرماه ۹۴)
۲۵. رتبه‌بندی سازمان بهزیستی از نظر شاخص‌های توانمندی زنان سرپرست خانوار کشور؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ماه ۹۳)
۲۶. اشتغال عمومی؛ راهکار مقابله با بیکاری در شرایط رکود تورمی؛ (معاونت رفاه اجتماعی با همکاری معاونت اشتغال و کارآفرینی) (اردیبهشت ماه ۹۴)

۲۷. برنامه مشاغل عمومی در آفریقای جنوبی؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ماه ۹۴)
۲۸. حمایت اجتماعی در جهان: حمایت اجتماعی از کودکان؛ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (تیرماه ۹۴)
۲۹. بررسی شاخص موفقیت لگاتوم در سال ۲۰۱۴ و مقایسه وضعیت ایران با کشورهای منطقه؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهرماه ۹۴)
۳۰. بررسی شاخص پیشرفت اجتماعی در سال ۲۰۱۴؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آبان ماه ۹۴)
۳۱. الزامات تدوین برنامه ششم توسعه؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (آبان ماه ۹۴)
۳۲. گزارش جهانی نشاط در سال ۲۰۱۳؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ماه ۹۴)
۳۳. گزارش شاخص کیفیت زندگی در جهان در سال ۲۰۱۶؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (شهریورماه ۹۵)
۳۴. گزارش شاخص جهانی گرسنگی و وضعیت ایران در سال ۲۰۱۵؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهرماه ۹۵)
۳۵. تاریخچه ادغام و انتزاع بیمه‌ها از وزارت بهداشت؛ (دفتر بیمه‌های سلامت) (مهرماه ۹۵)
۳۶. بررسی اثرات اعمال معافیت‌های حق بیمه سهم کارفرمایی و نقد جایگاه آن در برنامه‌های توسعه؛ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (خردادماه ۹۵)
۳۷. شاخص توسعه کودک ۲۰۱۵؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۵)
۳۸. گزارش توسعه زیرساخت‌های رفاهی در ایران طی سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۴؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ماه ۹۵)
۳۹. طبقه بندی استاندارد رفاه اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۶)
۴۰. نظام نهادی تورایمی اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذرماه ۹۶)
۴۱. سند راهبرد کاهش فقر پاکستان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۷)
۴۲. چشم‌انداز اقتصادی جهان در سال ۲۰۲۰، خلاصه گزارش صندوق بین‌المللی پول، منتشر شده در آوریل ۲۰۲۰ (اردیبهشت ۱۳۹۹)
۴۳. وضعیت رفاه و مصرف خانوارهای ایرانی در سال ۱۳۹۸ و ضرورت اصلاحات اقتصادی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۱۳۹۸)
۴۴. تبیین و تحلیل فقر و نابرابری در بخش مالی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهرماه ۱۳۹۹)
۴۵. عدالت آموزشی در ایران؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۴۶. تحلیل سیاست‌گذاری آموزش در ایران با تأکید بر عدالت آموزشی؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۴۷. کتاب راهنمای برنامه ملی کسب و کار؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۹)
۴۸. پول‌های محلی؛ ابزاری برای توانمندسازی و مقابله با رکود و نابرابری منطقه‌ای؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۹)
۴۹. برنامه دولت کانادا برای مقابله با تبعات بیماری کرونا (برنامه پاسخگویی اقتصادی کووید-۱۹ کانادا: حمایت از شهروندان و مشاغل) (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۵۰. سیاست‌های اتخاذ شده در کشورهای مختلف برای مقابله با کرونا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۵۱. مداخله دولت‌های عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) در بازار اجاره مسکن؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (خرداد ۱۳۹۹)
۵۲. جزئیات بسته کمک ۲ تریلیون دلاری سنای آمریکا برای مقابله با کرونا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهار ۱۳۹۹)
۵۳. فقر و نابرابری در آموزش و پرورش ایران؛ بررسی شاخص‌ها، ریشه‌یابی و برخی راهکارها با تأکید بر مسئله تعارض منافع؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهرماه ۱۳۹۹)

۵۴. چگونگی جایگزینی کارت‌های اعتباری خرید مواد غذایی با توزیع مستقیم برنج یارانه‌ای؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۱۳۹۹)
۵۵. حمایت اجتماعی و مواجهه مشاغل با کووید-۱۹: یک بررسی بهنگام از اقدامات کشورها؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تیرماه ۱۳۹۹)
۵۶. گزارش عملیاتی و پیش‌بینی برنامه‌های آتی معاونت رفاه اجتماعی (ویرایش اول)؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۳۹۹)
۵۷. برنامه اجرایی مدیریت حمله‌های سوداگرانه و تأمین مالی بنگاه‌ها؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۷)
۵۸. برنامه جبران خسارت شهروندان پاکستان (مطالعه موردی، ژوئن ۲۰۱۳)؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۳۹۹)
۵۹. مطالعه ساختار حکمرانی داده محور باهدف بهبود بهره‌برداری از پایگاه رفاه ایرانیان؛ (شهریور ۱۳۹۹)
۶۰. بررسی تجربیات جهانی در زمینه استفاده از کارت اعتباری به‌عنوان ابزار حمایتی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۹)
۶۱. الگوی نوین سازمان و مدیریت حوزه رفاه و تأمین اجتماعی کشور؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۹)
۶۲. تشریح فرآیند اجرایی کردن بند ح تبصره ۱۷ قانون بودجه توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (شهریور ۱۳۹۹)
۶۳. ارائه کالا برگ و راه‌اندازی سیستم فاکتور الکترونیک در حمایت از خانوار در شرایط کرونا؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۳۹۹)
۶۴. مقایسه دسترسی خانوارها به اعتبار و تسهیلات بانکی در ایران و جهان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۵. فقر و نابرابری در دسترسی به زیرساخت‌ها: مسکن؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۶. نظام حمایت و رفاه اجتماعی در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۷. بررسی نظام حمایت اجتماعی کشورها: ۱. پیاده‌سازی نظام‌های رفاهی مبتنی بر استطاعت در ایالات متحده آمریکا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۸. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در سال ۲۰۱۹: شاخص‌های اقتصادی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۶۹. عملکرد دفتر مطالعات رفاه اجتماعی: شش ماهه اول سال ۱۳۹۹؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۷۰. تغییرات رفاه و مصرف ایرانیان و سیاست پیشنهادی حمایت غذایی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مهر ۱۳۹۹)
۷۱. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۲. شاخص‌های بهداشتی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذر ۱۳۹۹)
۷۲. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۳. شاخص‌های آموزشی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذر ۱۳۹۹)
۷۳. نظام طبقه‌بندی خدمات رفاه اجتماعی بر اساس استانداردهای اتحادیه اروپا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (آذر ۱۳۹۹)
۷۴. مجموعه گزارش‌های فقر، نابرابری و تعارض منافع؛ ۴. بررسی وضعیت فقر انرژی، ناکارایی در تخصیص منابع و عوامل اثرگذار؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ۱۳۹۹)
۷۵. مقایسه تطبیقی ایران با کشورهای منطقه بر اساس سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در سال ۲۰۱۹: ۴. شاخص‌های رفاهی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (دی ۱۳۹۹)

۷۶. مجموعه گزارش‌های فقر، نابرابری و تعارض منافع: ۵. فقر و نابرابری در حوزه بهداشت و سلامت؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (بهمن ۱۳۹۹)
۷۷. مجموعه گزارش‌های اسناد پشتیبان تدوین برنامه هفتم توسعه، حوزه رفاه اجتماعی؛ ۲. تصویر ابعاد فقر در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (زمستان ۱۳۹۹)
۷۸. تصویر مصرف و رفاه خانوارهای ایرانی و سیاست‌های حمایتی پیشنهادی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (زمستان ۱۳۹۹)
۷۹. بررسی نظام حمایت اجتماعی کشورها؛ ۲. طراحی و پیاده‌سازی سامانه‌های هدف‌گیری خانوار؛ درس‌هایی از آمریکای لاتین و ایالات متحده؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (اسفند ۱۳۹۸)
۸۰. الگوی نوین سازمان و مدیریت حوزه رفاه و تأمین اجتماعی کشور؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (زمستان ۱۳۹۹)
۸۱. اقدامات معاونت رفاه اجتماعی در مواجهه با کرونا؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (فروردین ۱۴۰۰)
۸۲. چه تعداد از کودکان و نوجوانان در خانه به اینترنت دسترسی دارند؟؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (فروردین ۱۴۰۰)
۸۳. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۱. فقر مسکن؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۴. خلاصه گزارشات تخصصی منتشرشده توسط معاونت رفاه اجتماعی در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۲؛ (معاونت رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۵. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۲. فقر آموزشی در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۶. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۳. فقر بهداشت و سلامت در ایران؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۷. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۴. فقر استفاده از خدمات مالی در ایران (با تأکید بر شمول مالی)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۸. مجموعه گزارش‌های فقر چند بعدی: ۵. فقر انرژی و آب در ایران (با تأکید بر شمول مالی)؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۸۹. مجموعه گزارش‌های پایش فقر؛ ۱. پایش فقر در سال ۱۳۹۹؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی با همکاری مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۰. الزامات و ضرورت‌های کارآمدی نظام رفاه و تأمین اجتماعی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۱. گزارش شاخص پایان دوران کودکی در سال ۲۰۱۸؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۲. بهبود سازوکارهای تأمین اجتماعی و رفع موانع تولید (ویرایش دوم) (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۴۰۰)
۹۳. مبانی فقر، توزیع درآمد و تخریب محیط زیست (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۴۰۰)
۹۴. سامانه پاسخ‌گویی تلفنی ۶۳۶۹ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (مرداد ۱۴۰۰)
۹۵. ارزیابی طرح بیمه اجتماعی اقشار خاص طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۶ (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۶. بحران صندوق‌های بازنشستگی و ضرورت اصلاح (دفتر بیمه‌های اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)
۹۷. گسترش پول محدود؛ سیاست پولی با ارز دیجیتال بانک مرکزی؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)

۹۸. قانون حمایت از حقوق معلولان؛ (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی) (تابستان ۱۴۰۰)

۹۹. برنامه‌های حمایت اجتماعی از زنان؛ بخش اول: مطالعه برنامه‌های توسعه کشور (۱۴۰۰-۱۳۶۸)؛ (دفتر امور حمایتی و

توانمندسازی) (تابستان ۱۴۰۰)

تحصیل کودکان در خانوارهای کم‌بضاعت

آموزش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد فقر چندبعدی، از جایگاه مهمی در سیاست‌های رفاهی کشورهای مختلف برخوردار است. اما آموزش در شرایط شیوع ویروس کرونا و بسته شدن مدارس در جهان، وضعیت متفاوتی پیدا کرده و عمدتاً متکی به ظرفیت فناوری اطلاعات و آموزش راه دور گردیده است. نگرانی عمده در این خصوص، شکاف دیجیتالی است که بین خانوارهای برخوردار و خانوارهای کمتر برخوردار وجود داشته و مانع دسترسی کودکان به آموزش‌های رسمی کشور می‌گردد. براساس برآورد صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)، سه کودک از چهار کودک روستایی و فقیر، امکان دسترسی به فرصت آموزش غیرحضوری (دیجیتالی) را ندارد. این امر در مورد کشور ما به‌صورت ویژه صدق می‌نماید، چرا که پژوهش‌ها حکایت از آن دارد که با فشار اقتصادی ناشی از تورم فزاینده سال‌های اخیر، سهم هزینه‌های ICT در بودجه خانوارهای دهک‌های پایین کاهش یافته و این خانوارها بودجه کمتری را صرف فناوری اطلاعات می‌نمایند. با عنایت به این‌که عدم دسترسی به آموزش منجر به افزایش احتمال گرفتار شدن در تله فقر و محرومیت و افزایش ورودی حجم دستگاه‌های حمایتی می‌گردد و شکاف دیجیتالی مذکور بر تعداد کودکان بازمانده از تحصیل خواهد افزود، لازم است نظام سیاست‌گذاری کشور با محوریت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، نسبت به اتخاذ اقداماتی جهت کاهش شکاف دیجیتالی گام بردارد. پژوهش حاضر با چنین دغدغه‌ای به ابعاد مختلف این مسئله پرداخته است.

